

Türkiye’de Kamusal Bankacılık Açısından Reel Sektör – Finansal Kesim İlişkileri Üzerine Gözlemler (*)

Dr. Serdar ŞAHİNKAYA (**)

" ...son yirmi yıldır iktisadi politika tartışmalarının hakim konusunu oluşturagelen serbestleş(tir)me ruhu artan biçimde finansal piyasalarda da hissediliyor. İddiaya göre, piyasa liberalizasyonu, finansal sistemin kat sermayeyi daha etkin dağıtmak olan ana fonksiyonunu yerine getirmesini sağlayacak ve böylece ekonominin geri kalan kısmına da faydalı olacaktır. Bana göre, finansal piyasaları liberalize etme gerekçesinin büyük bir kısmı ne bu piyasaların nasıl çalıştığına sağlam bir iktisadi kavranışına, ne de devletin potansiyel müdahale alanına dayandırılmaktadır. Çoğu kez, hükümetlerin mevcut rollerini belirlemelerine yol açan tarihsel olaylar ve politik güçlerin idrak edilmesinden de yoksundur. Bunların yerine, ne gerçeğin ne de iktisadi teorinin üzerinde yükselen, idealize bir piyasalar anlayışının ideolojik yüklenimine dayandırılmaktadır." *Joseph E. Stiglitz*

(I)

Bugünkü sunuşumda dört kısımda değinmeyi tasarladığım meselelerin kökleri, zaman dilimi açısından çok daha eskilerde olsa da sözlerime, iki yüzyıl kadar gerilerden bir kaç tespit ile başlamak istiyorum.

(*) 21-23 Kasım 2001’de Ankara’da ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezinde Türk Sosyal Bilimler Derneği’nce Düzenlenen VII. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi’ne sunulan tebliğ.

(**) Türkiye Kalkınma Bankası’nda Müşavir İktisatçı. Tebliğ’deki görüşler, Türkiye Kalkınma Bankası’nın resmi görüşleri olmayıp, kurumu herhangi bir biçimde bağlamaz.

İki yüzyıl kadar önce, insanlık tarihinde bugün bilebildiğimiz haliyle dünyanın gelişmesine önderlik eden, ilk olarak İngiltere’de daha sonra dalgalar halinde Avrupa’da ve Kuzey Amerika’nın birkaç bölgesinde ve hatta Japonya’da yüzyıllardan bu yana hazırlanıyormuş görüntüsü veren bir değişim süreci başlamıştır. “**Sanayi Devrimi / Sanayileşme**” olarak tanımlanan bu süreçle birlikte üretim faaliyeti tarımdan sanayie kaymış, işçiyi ve yaşam tarzını, geçmişle modern dünyayı ve gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeleri birbirinden ayıran yapılar ortaya çıkmıştır.

Aslında modern kapitalist toplumların tüm kurumları içerisinde belki de en şaşırtıcı bulunanı “**Bankalar**” da, iktisadi ve sosyal gelişmelerin farklı dönemlerinde farklı formlarda ortaya çıkmış, oldukça eski ve köklü birer tarihe sahip kurumlardır. *Sanayileşmeyi karakterize eden önemli unsurlardan biri olarak algılanan modern teknolojilere dayalı sınai tesislere sahip olma, iktisadi yapının köklü bir dönüşümle tarıma dayalı geleneksel yapıdan sanayie dayalı modern bir yapıya kavuşma çabalarının finansman ihtiyaçları da büyük ölçüde işte bu kurumlar yani bankalar tarafından karşılanmış ve dolayısıyla bankalar ve bir üst kavram olarak finansal kesim “sanayileşmenin niteliğini derinden etkileyerek” iktisadi kalkınmanın - iktisadi gelişmelerin ayrılmaz parçaları haline gelmişlerdir.* Ayrıca, ulusal bankacılık sistemleri incelendiğinde bankaların, iktisadi kalkınma / sanayileşme modellerinden, uygulamalarından etkilendiği, onları etkilediği ve belirlediği de açıkça görülmektedir.

Bilindiği üzere, finansal kesim ya da bankacılık kesimi; tasarrufların toplanması ve toplanan bu tasarruflardan oluşan fonların reel yatırımlara kanalize edilmesini kolaylaştırması nedeniyle sermaye birikiminin oluşumuna ve dolayısıyla iktisadi kalkınma / büyüme çabalarında kritik bir rol ve öneme sahiptir. Zira; **bir ülkede iktisadi kalkınma için mali kesimin ekonominin reel kesimiyle paralel bir gelişme göstermesi zorunludur.** Kullanılabilir fonların yatırım yapacaklara kısa ve dolaysız yoldan ve de asgari kaynak maliyetiyle aktarılabilmesi finansal kesimin sağlıklı çalışmasına bağlıdır. Reel sektörlerin finansman ve plâsman desenleri en genel anlamda, finansal mimariyi belirleyen temel unsurlardır. Belli bir bütüncül sermaye birikiminin yol açacağı finansal değişim araçlarının boyutu ve bileşimi bu birikimin sektörel dağılımına ve sektörlerin finansman ve plâsman tercihlerine bağlıdır.

(II)

Bu bağlamda hemen belirtilmesi gereken husus, ülkemizin günümüz “sıcak” koşullarında ya hiç dikkate alınmayan ya da farklı bir perspektifle yaklaşılan, ancak ister geliştirmek isterse de gelişmiş ülkelerde olsun oldukça önemsenen *devletin; finansal piyasalardaki rolünün var ve vazgeçilemez olduğu* noktasıdır.

Kamu müdahalelerinin en etkin şekilde uygulanacağı Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Çin örneklerindeki *iktisadi mucize* hiç bir zaman tamamen birer “**piyasa**” mucizesi olmamıştır. Bu ülkelerde devlet, erken aşamalardan itibaren iyi yönlendirilmiş teşvikler, başarılı ithalat kontrolleri ve kalkınma hedefleri doğrultusunda hizmete mecbur kılarak yönlendirdiği finansal piyasalar / bankalar ile *ticari ve sınai girişimciliğin farklı bir ifade ile reel sektörün eşanlı olarak hem işçisi hem de patronu olmuştur.*

Bu süreçte kamuya ait özel amaçlı banka ve finans kurumları, devlet politikalarının en önemli icracı kurumları olmuştur. Bir örnek vermek gerekirse, finans sisteminin Maliye Bakanlığı eliyle kalkınma amacına tabi kılındığı Güney Kore'de, kalkınma hamlesinin başlatılmasıyla birlikte 1961'de bütün bankaların millileştirildiği ve 1981 yılına kadar devlet mülkiyetinde kaldığı görülmektedir. Japonya'da da halen (Kasım 2001) kamuya ait finansal kurumlar ve bunların içinde yer alan bankalar finans sisteminde önemli bir konuma sahiptirler.

Devletin banka sistemi içinde mülkiyet sahibi olması örnekleri yalnızca geç sanayileşmiş Japonya ve daha da geç sanayileşmiş Güney Kore gibi Uzakdoğu ülkelerine mahsus olmayıp kıta Avrupası ülkelerinde de söz konusu olagelmıştır. *Banka ürün ve hizmetlerinin kamusal mal niteliğini ön plana çıkaran ve bankacılık sektörüne ekonomide merkezi bir rol verilen Alman sisteminde, tasarruf bankaları (sparkassen), kooperatif bankalar (genossenschaftsektor), emlak bankaları (real kreditinstitute) ve diğer uzmanlaşmış kurumlar içinde kamu mülkiyetindeki bankaların önemli bir yer tuttuğu görülür. Anglosakson ve Alman modelleri arasında bir konumda ve Latin modeli olarak adlandırılan Fransa, İtalya ve İspanya'da bankacılıkta kamu mülkiyeti özellikle ilk ikisinde belirgin bir üstünlük taşımaktadır. Fransa'da tarımsal alanda uzmanlaşmış ancak diğer alanlarda da faaliyet gösteren ve nerede ise Avrupanın da en büyük bankalarından biri durumundaki Crédit Agricole ya-*

nısıra Crédit Lyonnais ve Banque National de Paris gibi büyük bankalarda ağırlıklı hisse sahipliği halen devlet kontrolündedir. *İtalya*'da en büyük bankalar daha yakın zamana kadar bir kamu holdingi (I.R.I.) altında toplanmış olup sistemin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Bu ülkelerin içinde yer aldıkları Avrupa Birliği'nin de topluluk politikası olarak kamu girişimciliğine/mülkiyetine karşı yaklaşımında yansızlığı esas alması anlamlıdır. Birliğin kamusal girişimcilik politikalarına yaklaşımını şekillendiren temel kriter Roma Antlaşması'nın 222. maddesi olmaktadır. İlgili madde de, “*üye ülkelerin mülkiyet biçimleri konusunda hiçbir biçimde önyargılı olunamayacağı*” vurgulanmaktadır. Bugün de geçerliliğini koruyan bu anlayışla üye ülkelerin ekonomilerini kamu-özel mülkiyet eksenlerinde ne ölçüde düzenleyecekleri bütünüyle kendi inisiyatiflerine bırakılmaktadır. Kamu girişimciliğini sınırlayan tek boyut, kamu girişimlerinin rekabet ortamını bozacak yetki ve imtiyazlarla donatılmaması olmaktadır. Topluluk, çeşitli dokümanlarında bu doğrultudaki politikasını “*her üye ülke kendi kamu sektörünün büyüklük ve niteliğini seçmede ve bunu zaman içinde değiştirmede özgürdür*” ifadesiyle tekrarlamaktadır. Ayrıca, kamu girişimciliğinin her zaman kârlılık kriterine dayanmayabileceği, bazan ticari olmayan işlevler de yüklenebileceği belirtilmektedir. Bu politikaların bankacılık kesimine yansması da aynı çerçevede gerçekleşmektedir. Topluluk içerisinde bankacılık sektörünü düzenleyen temel yönergelere (1973 tarihli 1. Bankacılık Yönergesinden 18 Eylül 2000 tarihli son Yönergesine kadar toplam 23 Yönerge) baktığında kamu bankaları aleyhine düzenlemelere rastlanmamakta, kamu mülkiyetindeki bankaların kapatılması/özelleştirilmesi veya bankacılıkta kamusal girişimciliğin karşısında bir anlayışla da karşılaşılmamaktadır. Aksine, özellikle kendi başına alternatif bir banka sistemi teşkil eden Almanya başta olmak üzere Fransa, İtalya, Belçika, İspanya, Yunanistan gibi üye ülkelerde devlet, bankacılık sektöründe önemli paya sahip olmaya devam ettiği gibi, iktisadi kalkınma ve ulusal refah amaçları doğrultusunda bu kurumları mümkün olduğunca kullanma çabası da hakimdir. Burada da tek kısıtlayıcı boyut finansal piyasalarda “**rekabet**” unsuruna özen gösterilmesi şeklinde belirlemektedir. Bölgesel ve sektörel gelişme hedefleri çerçevesinde yukarıdaki işlevler dikkate alındığında pratikte bu özenin ne kadar hafifliyebileceği kolayca anlaşılabilir.

Ayrıca, bazı olumsuzluklar olsa bile bunun nedenlerinin kamu mülkiyetinden çok daha farklı eksenlerde, *olsa olsa bireysel çıkarı toplumsal çıkar-*

ların önüne geçiren anlayış sonucunda dejenere olan devlet anlayışı veya siyasi iktidarların orta ve uzun vadeli kalkınma /sanayileşme stratejilerini terketme veyahut da etkin temeller üzerinde kurup, kararlı biçimde devam ettirememeleri ve kamu bankalarını bir nüfuz/imtiyaz aracı olarak kullanma yolunu seçmeleri noktalarında aranması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kamunun bankacılık faaliyetlerine neden ve nasıl girdiğinin panoraması dünya ve ülkemiz örnekleri paralelinde ve tarihsel bir perspektifte irdelendiğinde; **“ülkelerdeki sermaye birikimine omuz veren sektörlerle finansman sağlamak ve / veya öncü işletmeler kurarak özel kesimi yönlendirmek”** diye tanımlanabilecek olan bir tespitte bulunmaya imkân tanımaktadır.

Cumhuriyet sonrası takibeden 1923 - 1930 dönemi bir ölçüde hariç tutulursa, Türkiye'de 1980'lere kadar iktisadi büyümenin, sermaye birikiminin lokomotif olarak sanayi sektörü seçilmiş, ülkenin **"menâbi-i kuvva"** sı yani bütün kaynakları bu seçim etrafında örgütlenme gayreti içinde olmuş ve sanayi sektörüne yapılan yatırımlar büyük ölçüde kamu kesimi yatırımlarının sürükleyici dinamizmi paralelinde gelişmiştir. **Bu büyüme politikasının yani sanayi aklı yatırımların finansmanı (1923-1930 döneminde esas olarak ticaret sermayesinin (merchant capital) finansmanı ağırlıklı) için özel bir finansal örgütlenme, farklı bir ifade ile de kredi kurumları oluşturma zarureti doğmuştur.**

Bu ana istikâmet paralelinde, kurumsal ihdaslara ait gerekçeler incelendiğinde hep birbirine benzer değerlendirmeler ihtiva ettiği saptanmıştır. Önce-leri (*çok küçük sermayeli taşra esnaf ve eşrafınca örgütlenen banka ve sandıklar hariç*) kamu sermayeli, sonraları kamu önderliğinde özel sermayeli bankalar kurulmuş ve bu süreçteki ihdaslarda genellikle **"sektörel tercih ve bu tercih dahilinde yapılanmalar"** hemen hep önde gelmiştir. Farklı bir ifade ile, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, öncelikle ticaret sermayesinin önderliğinde nisbeten liberal bir sermaye birikim modeli ve 1929 Buhranının etkilerinin hissedilmesiyle birlikte sermaye birikim modelinin korumacı-devletçi iktisat politikaları bağlamında sanayi sektörüne oturtulmasına yönelik finansman imkânı yaratabilmek üzere kurumsal yapılar, kredi kurumları yani bankaların oluşturulması yeni bir ivme kazanmıştır.

Dolayısıyla, yaklaşık olarak altmış yıllık geçmişin hakim eğilimi **“sektörel tercihler dahilinde ülkedeki hakim sermaye birikim modeli ve kay-**

nak tahsisi önceliğine göre finansal kurum ve mali araç (kredi kurumu ve kredi) oluşturma, var olanları islâh etme ve de geliştirme” olarak tanımlanabilir. Bu yıllar, günümüzde hertürlü iktisadi kötülüğün anası /günah keçisi ilân edilen kamu bankalarını da içeren tüm kamusal kuruluşların doğuş / serpiliş ve üretime geçiş yılları olmuştur.

Kamu bankacılığının, batı ülkelerinde olduğu gibi ağırlıklı olmasının bir diğer nedeni de Türkiye'de de özel sektör bankacılığının sermaye birikimine yeterli katkıyı yapmamasıdır. Kamu bankaları, özellikle özel sektör bankalarının girmedikleri, bankalar açısından kârlı olmayan ama toplumsal açıdan sosyal kârlılığı öncelikli - yüksek alanlara fon aktarmışlardır. Ancak, ülkemiz özelinde kamu mevduat bankalarının süreç içindeki faaliyetleri, kuruluşlarını düzenleyen yasalardaki özel amaçları yanında ve hatta onlara rağmen onları terk ederek / ettirilerek bir deformasyona uğratılmış bulunmaktadır. *Kamu bankalarındaki bu misyon deformasyonunun çeşitlenerek artışı da ülkemizdeki özellikle diğer önemli iktisadi deformasyonların miladı ile aynı milada yani, 1980'li yıllara rastlar.*

Klasik ya da başka bir ifade ile genel kabul görmüş bankacılık ilke ve temülleri dışında ülkemize özgü iktisadi ve sosyal yapılanmalar nedeniyle ihtisas ya da sektör bankaları olarak kurulan kamu mevduat bankalarının görevleri zaten 1980' lere kadar oldukça yüklü idi. Ayrıca yaygın şube ve örgüt ağlarıyla da ülkemizin her yerinde merkezi otoritenin her alanda mali ajanlığını ve saymanlığını gerçekleştiriyordu. Süreç içinde özel amaçlarını gerçekleştirme çizgisinden giderek uzaklaşan bir çalışma düzeni içinde bulunan kamu bankaları (*TCMB dahil*), 1980 sonrasında izlenen iktisat politikalarının tüm bedellerini finansal olarak ödemek zorunda bırakılarak, özel amaçlarından giderek uzaklaştırılmışlardır.

(III)

Finans sektöründe liberalleşmeye gitmenin temel mantığının sektörün **“etkinliğini”** artırmak olduğu ilgili literatürde belirtilir. Herhangi bir sistemin etkinliği tartışılırken iki farklı tanım üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi **“kaynak tahsisinde etkinlik”**, ikincisi ise **“üretimde etkinlik”** olarak ele alınabilecek olan **fon aktarımının en düşük aracılık maliyetiyle gerçekleştirilmesidir.**

“Serbest” piyasa mekanizması fikriyatından hareket edenler ve bu görüşe ideolojik olarak biat edenler-bağlı olanlar sürekli olarak **“serbest rekabetin**

erdemleri” nden bahsederler. Çünkü tam rekabetin varlığı halinde kaynaklar etkin olarak dağıtılacak, üretim faktörleri de üretimden yaptıkları “*marjinal katkı*” kadar pay alacaklardır. Bu, mal piyasalarında olduğu gibi finansal piyasalarda da olacaktır.

Oysa “İktisada Giriş” derslerinden hatırlanacağı üzere, tam rekabetin olabilmesi için <i>i) Malın alıcı ve satıcılarının sayısı çok olmalı, aynı zamanda hiçbir malın fiyatını tek başına belirleyememelidir; ii) Mal türdeş (*homojen*) olmalıdır; iii) Alıcıların ve satıcıların piyasaya giriş ve çıkışları tamamiyle serbest olmalıdır (*hiçbir kısıt olmamalıdır*); iv) Alıcı ve satıcılar piyasa hakkında tam bilgi sahibi olmalılar, (*Yani piyasalar ve piyasalarda faaliyet gösterenlerin gizlisi ve saklısı yoktur. Her olay, her olgu ve her rakam piyasanın bütün tarafları tarafından aynı şekilde değerlendirilir*); v) Alıcı ve satıcılar belli satıcı ve alıcıyı tercih etmezler; vi) Alıcılar ve satıcılar alış verişlerini yaparken hiçbir işlem maliyetiyle karşılaşmazlar>> gibi altı ana koşulun gerçekleşmesi şarttır. Aksi halde piyasalar tam rekabetçi olamayacak aksine eksik rekabet koşulları olacaktır

Tam rekabetçi koşulların mal piyasalarında tam anlamıyla mümkün olmayacağı yanında finansal piyasalarda gerçekleşmesi ise tümüyle imkânsızdır. Zira; tam rekabetçi piyasalarda bilgi dışsaldır ve herkese de anında eşit olarak dağılır. Halbuki, finansal piyasalarda bilgi, dışsal değil, aksine edinilmekte ve edinilmeye (*öncelikli*) göre de daha çok getiri imkanı sağlamaktadır. Örneğin, bir banka kendi finansal durumunu herkesten önce ve herkesten daha kapsamlı bir şekilde bilir ve bu bilgiden dolayı da tasarruf sahibi ve kredi alanlara göre “*maça*” daha baştan oldukça avantajlı başlamaktadır. Dolayısıyla, temel fonksiyonu bilgi edinimi ve işlemesi olan **finansal piyasaların tam rekabetçi olmaları imkânsızdır**. O halde, tam rekabetçi olmayan piyasaların etkinliğinden bahsetmek de imkânsızdır. Üstelik; etkinlik kavramlarından ikincisi olan **üretimde etkinlik**, bankacılığın temel amaç fonksiyonuyla da çatışmaktadır. Çünkü bir firma olarak bankanın amacı, toplam gelirler ile giderler arasındaki pozitif farkı yani “*kâr*” ını ençoklamaktır. Tam rekabetçi olması imkânsız olan ve “**oligopolistik yapısı**” konu ile ilgili her araştırmacı tarafından vurgulanan sektördeki bir bankanın kâr ençoklamasında bulunması “*fon aktarımının en düşük aracılık maliyetiyle yapılmasını*” olanaksız hale getirecektir. Dolayısıyla, bankacılık sektörünün kârlılık açısından değerlendirilmesi ve kârlılık oranlarından hareketle bir grubu başka bir gru-

ba göre başarılı veya başarısız olarak tanımlamak ve buradan hareketle de **devleti, mülkiyet açısından bankacılık kesiminden dışlamak iktisadi temellerden yoksundur.**

Bankacılık sektörünün etkinlik karşılaştırmaları açısından bir handikap da, nasıl kamu bankaları kamuya aitlerse, özel sektör bankalarının da belli holding veya gruplara bağlı olması halidir. Bir grup çatısı altında çalışan ve hatta kuruluş amaçları o grubu finanse etmek olan bazı bankaların amaç fonksiyonları girift ilişkilerle açıklanabilir. **Bir firmalar grubunun veya Holding A.Ş.'nin amaç fonksiyonunu grubun kârını ençoklamak üzere kurması kadar iktisadi bir yaklaşım olamaz.** Firmaların grup yönetimleri, grubun konsolide kârlılığını esas alacak ve bütün politikalarını bu amaç altında oluşturacaktır. Banka, grubun kârlılığı açısından bazı firmalarına normal zamanlarda aktarılmayacak krediler aktarabilir, belli firmalarını kârlı göstermek üzere diğer firmalara veya bankasından bu firmasına ucuz kaynak aktarabilir veya banka kendi grubunun firmalarına karşı daha iltimaslı davranabilir ve daha az hususu inceleyerek firmaya daha hızlı kaynak aktarabilir. Birbirine rakip olan iki firmadan kendi grubuna bağlı olan firmayı diğerine karşı koruyabilir veya rakip firmayla kredi ilişkisi varsa firma hakkında sahip olduğu bilgileri kendi firmasına aktarabilir. Grubun kârlılığı açısından veya uzun vadeli hesaplar açısından bazı firmalarının zarar etmesi de göze alınabilir. Zarar etmesi göze alınan firma pekala banka olabilir. Bu uygulamaların olmadığı veya aksinin kanıtlanması ise oldukça güçtür. Dolayısıyla bankacılığın holdinglerle veya başka firmalarla çıkar grubu halinde ilişkide bulunduğu ortamlarda tam rekabet, dolayısıyla etkinlikten bahsetmek te mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda bankacılık kesiminin etkinlik tartışması baştan yanlış ayaklar üzerine oturtulan bir tartışma olmaktadır. *(Kasım 2001 itibariyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiş bulunan Bankaların öyküleri bu anlamda önemli birer iktisat tarihi araştırmasına konu olacak nitelikte değil midir?)*

Anlaşılamayan ve izaha muhtaç bir başka nokta da **iflas yeteneği olmayan iktisadi kuruluşların etkin çalışamayacakları gibi bir ön kabule rağmen iflas edemeyen / ettirilmeyen özel sektör bankalarının (iflasları yerine yükümlülükleri devlet tarafından üstlenilince doğal olarak iflas etme yetenekleri bitmektedir) daha etkin çalıştıkları iddiasıdır.**

(IV)

Türkiye' deki mali sistem ve özellikle de bankacılık sisteminin ekonominin reel kesim faaliyetlerine paralel gelişmeler gösterdiğini ve olumlu – katkıda bulunan etkiler yarattığını 24 Ocak 1980' den buyana (özellikle 1989 yılındaki 32 sayılı Karar sonrasında) tesbit etmek oldukça güç gözükmektedir.

Bizatihi, mali yapının gelişmemiş olması ve parasal olmayan araçların reel sektörlerin finansman gereksinimlerini sağlamakta yetersiz kalmaları nedeniyle, bu sektörlerin açıkları doğrudan sisteme yansımakta ve parasal gelişmelere yol açmaktadır. Öte yandan, sektörlerin mali dengeleri; iktisadi gelişme konusundaki politika ve uygulamalarla belirlendiğinden, mali sektörde ortaya çıkan gelişmelerin makro politikalarla, gelişme stratejilerine bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemizdeki mali kesimin önemli aktörü Bankacılık kesiminin esas fonksiyonu da "**Mali Aracılık**" tır. Ödünç verme arzusundaki iktisadi birimlerin tasarruflarını dolaylı finansal araçlar yardımıyla toplayıp bu yolla oluşturulan kaynakları ödünç alma arzusundaki yatırım sahiplerinin dolaysız mali araçlarına yatırarak nihai tasarruf sahiplerinden nihai yatırım sahiplerine doğru fon akımı oluşturmak olarak tanımlanabilecek mali aracı kurumların temel iktisadi fonksiyonu, ülkenin refah düzeyinin yükseltilebilmesi için tasarruf - yatırım ilişkisini düzenlemek ve ödünç verilebilir nitelikteki fonları verimlilik düzeyi yüksek yatırım projeleri arasında tayınlamak / dağıtmak tır.

Bildirinin girişinde de değinildiği gibi gelişmiş kapitalist iktisadi yapılarıdaki evrimin tarihi, belirli bir zaman diliminin iktisadi koşullarında işleyen kuralların, karar birimlerinin öz çıkarlarını koruma davranışları ile bir süre sonra değişmeye uğrayarak işlerliğini yitirdiklerini, bir dönemdeki başarının gelecek dönemde başarısızlığa yol açacak koşulları hazırladığını ima etmektedir.

Bunun nedenleri arasında ilk sırayı, bütün mali araçların toplumda üretilen ve paylaşılan gelir akımlarına dayanması alır. Belirli bir dönemde farklı bir ifade ile özellikle "**spekülatif**" güdülerin "**girişim**" güdülerine baskın çıktığı evrelerde iktisadi gelişme temposunun yaratabileceği gelir ve nakit akımları ile desteklenmeyen ve "**tescil edilmeyen**" yükümlülük yapıları ve ödeme vadeleri oluştuğunda, mali kurum ve kuralların köklü gelişmelere uğramaları kaçınılmaz olur.

Mali kesimin önemli aktörü bankacılık kesimi için de bu değişim kaçınılmazdır. Lâkin bu değişim, asli fonksiyonları ve varlık nedenlerini terketmek anlamına gelmemelidir. Oysa özellikle 1970'lerin ikinci yarısında gelişmiş ekonomileri saran mali liberalizasyon süreci 1980'lerde Türkiye'yi etkilemiş ve bu sürecin giderek derinleşmesi ile birlikte, başta bankacılık kesimi olmak üzere, mali kesim ve kurumların politikaları belirlenirken ülkenin sermaye birikimi, gelişme ve sanayileşme hedefleri ve teknik tercihleriyle birlikte düşünme geleneği ihmal edilmiştir. Bu ihmalin, ülkenin büyüme ve bölüşüm cephelerini ne şekilde tahrip ettiği gerek yabancı dildeki gerekse de kendi dilimizdeki bir çok araştırma ile saptanmıştır. Varlık nedeni esas olarak üretken reel kesim faaliyetlerini fonlama olarak belirlenen bankacılık kesiminin asli fonksiyonunu yerine getiremeyiş /getirmeyişinin de bu tahribatta rolü bulunmaktadır. Ancak, unutmamak gerekir ki mali kesim ve özel de de bankacılık kesimi faaliyetleri, merkezi otoritenin belirlediği iktisat politikaları ile uyumlu olmak durumundadır. Bu uyum, Türkiye'nin 1980'li yıllar sonrasını takibeden süreçte tam bir senkronize görüntü arz etmektedir.

İncelemeler, Türkiye'deki mali liberalizasyon çerçevesinde tercihli krediler sisteminin hemen tümüyle ortadan kaldırıldığı, kalkınma ve yatırım bankacılığının etkisizleştirildiği, özellikle sınai temelli komple yeni yatırım ve modernizasyon projelerini uzun vadeli düşünme alışkanlıkları olmayan "ticari" esaslı mali kuruluşların iradesine ve hatta esaretine bırakıldığı izlenimlerini veren bulgulardan oluşmaktadır.

Eğer Türkiye'de iktisadi kalkınma için sanayileşme yeniden amaç fonksiyonuna bir değişken olarak dahil edilecekse, özellikle kalkınma ve yatırım bankacılığının farklı bir ifade ile ihtisas bankacılığının ülkemizdeki örgütlenme modeli ve faaliyetleri yeniden gözden geçirilerek özendirilmeli, bankalar ve şirketler kesimi arasında verimlilik esasına dayalı bir işbirliğini kökleştirmek ve bankalar ve firmalar arasındaki çapraz ortaklıklardan çekinmemek uygulanabilir çözümlerden biri olarak görünmektedir.

Uzun vadeli şirket planlaması ve gerekleri ile bankaların riskten kaçınma ve likidite talepleri ancak böyle uyumlaştırılabilir, bu da ülkenin belirlenecek olan büyüme stratejisinin gerçekleştirilmesinde azımsanmayacak katkılarda bulunabilecektir.

Ve unutulmamalıdır ki; *finansal piyasalarda Devlet vardır ve olmak zorundadır da. Bu oluş, sadece “düzenleyicilikle” kalmamalı, kalkınma hedeflerini yakalama ve ulusal kaynakları bu hedeflerin hizmetine vermek için finansal mimari yeniden tasarlanmalı ve kamu bankaları birer ihtisas kurumu olarak bu amaç etrafından yeniden organize edilmelidir.*

Referanslar

ABAÇ, Selçuk (1974):“Türkiye'nin Sanayileşmesinde Bankaların Rolü” **Cumhuriyetin 50.Yılında Türkiye’de Sanayileşme ve Sorunları Semineri.** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No.382.s.521-582.Ankara.

AKGÜÇ, Öztin (1987) : **100 Soruda Bankacılık.** Gerçek Yayınevi.İstanbul.

AKYÜZ, Yılmaz (1990): “Financial System and Policies in Turkey 1980's”, **The Political Economy, Debt, Adjustment and Sustainability** (Ed) Arıcanlı,Tosun and Rodrik, Dani. , Mc. Millan .London.

----- (1991): “Financial Liberalization in Developing Countries: A Neo-Keynesian Approach”, **UNCTAD Discussion Papers**, No.36.

----- (1993): “Financial Liberalization : The Key Issues”, **UNCTAD Discussion Papers**, No.56.

----- and Held, G., (ed.) (1993) **Finance and the Real Economy: Issues and Case Studies in Developing Countries** . S.R.V. Impresos S.A., Santiago.

AMSDEN, H. Alice. (1993). “East Asian Financial Markets: Why So Much (And Fairly effective) Government Intervention? (ed)Yılmaz Akyüz&Günther Held. **Finance and The Real Economy.** s.68-101.United Nations University / World Institute for Development Economics Research. September. Santiago.

BERKSOY, Taner.- BORATAV, Korkut (1993). : **Türkiye’de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve Kitler “İktisat Politikası Seçenekleri 1”.** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

------(1994): **Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar “İktisat Politikası Seçenekleri 2”**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

CALOMIRIS, C. W. and HIMMELBERG, C.P. (1994) “Directed Credit Programs for Agriculture and Industry: Arguments from Theory and Fact”, **Annual Conference on Development Economics 1993**, The World Bank.

CAMERON, Rondo.et.al. (1972): **Banking and Economic Development. Some Lessons of History.** New York, Oxford Univ. Pres.

- DEVELOPMENT FINANCE (1991): "A Roundtable Discussion: How Are Development Banks Changing?", **Roundtable Corner**, March, p.31-37.
- ERDÖNMEZ, P. - TÜLAY, B (ty) : **Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri**, Türkiye Bankalar Birliği. Bankacılık Araştırma Grubu, İstanbul.
- GERSCHENKRON, Alexander (1962) **Economic Backwardness in Historical Perspective**. The Belknap Press of Harward University.Cambridge. Massachussets.
- GÜRKAN, A.- AYDOĞAN, K.: **Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Finansal Yapısı ve Bankaların Performans Analizi**, ODTÜ, ERC, Working Paper, Cilt 1-2.
- HENDERSON, M.James – Quant,Richard E. (1986): **Mikro İktisat: Matematiksel Bir Yaklaşım** Teori Yayınları. Verso A.Ş. Ankara.
- KEMP, Tom (1993): **Historical Patterns of Industrialization**. Longman Group Ltd. Second Edition.New York.
- SHAPIRO, Helen-TAYLOR, Lance.(1990): "The State and Industrial Strategy" **World Development**, 18(6). s.861-878.
- SOMEL, Cem., (1992): "Büyümenin Finansmanında Japonya Deneyimi, 1955-1992", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, cilt 19, sayı 4. Ankara.
- SÖNMEZ, Mustafa.(1990) **Kırk Haramiler: Türkiye'de Holdingler**. Arkadaş Yayınevi. Ankara.
- STIGLITZ, J. E., (1994). "The Role of the State in Financial Markets", **Proceedings of The World Bank Annual Conference 1993 on Development Economics, Supplement**, içinde, s.19-52, March 1994, The World Bank.
- ŞAHİNKAYA,Serdar (1999): **Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneği**. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları. Tezler Dizisi:7. Kasım.Ankara
- ÜŞÜR, İşaya. (1988): "Sanayi Devrimi: Bir Deyim Neyi Anlatır?" **İktisat Dergisi**. S.287. Ekim, s.16-27.İstanbul.
- (1991). "Teknoloji ve Tarih: Farklı «Vizyon»lar Benzer Sonuçlar" **Onbirinci Tez Kitap Dizisi 11**. S.1991 / 1. s.57-82. Belge - Uluslararası Yayıncılık, İstanbul.
- (1997) "Ma'lumât Toplumuna ya da Buharlaşan Her Şey Katılıyor" **Türk-İş Yıllığı 97. 2.Cilt. 1990'ların Bilançosu (Değerlendirme Yazıları)** s.293-320. Ankara.
- WEISS, Linda ve HOBSON, M.John. (1995) **States and Economic Development, A Comparative Historical Analysis**. Polity Press.Cambridge.UK.
- YOON, J. C. (1989) "Finance and Development: The Korean Approach", **Oxford Review of Economic Policy**, Vol.5 No.4.